BOSHLANG‘ICH SINF MUSIQA DARSLARIDA O‘QUVCHILARNING KREATIVLIGINI SHAKLLANTIRISH MEXANIZMLARI ANNOTATSIYA

Samarqand davlat pedagogika instituti 70111301-Musiqiy ta’lim va san’at mutaxassisligi bitiruvchi kurs magistranti Sadirov Eldor Toshtemirovich

Annotatsiya

Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf musiqa darslarida o‘quvchilarning kreativligini shakllantirishning pedagogik mexanizmlari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda kreativlik tushunchasining mazmuni, uning psixologik-pedagogik asoslari hamda musiqa ta’limidagi o‘rni yoritilgan. Shuningdek, o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirishda ijodiy muhit yaratish, interfaol metodlardan foydalanish, improvizatsiya, guruhli va individual yondashuvlarning ahamiyati asoslab berilgan. Maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan samarali metod va texnologiyalar taklif etilgan. Tadqiqot natijalari musiqa darslarida kreativlikni shakllantirish ta’lim samaradorligini oshirishda muhim omil ekanligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar

kreativlik, musiqa ta’limi, boshlang‘ich sinf, ijodkorlik, improvizatsiya, interfaol metodlar, ijodiy muhit, individual yondashuv, pedagogik texnologiyalar, musiqiy tarbiya

Abstract

This article analyzes the pedagogical mechanisms of developing creativity in primary school students during music lessons from both theoretical and practical perspectives. The study highlights the concept of creativity, its psychological and

pedagogical foundations, and its role in music education. Special attention is given to the importance of creating a creative environment, using interactive teaching methods, improvisation, and applying both group-based and individual approaches in enhancing students' creative potential. The paper proposes effective methods and technologies aimed at fostering creativity in primary school students. The results of the study indicate that developing creativity in music lessons significantly increases the effectiveness of the educational process.

Kirish

Bugungi globallashuv sharoitida ta’lim tizimi oldiga qo‘yilayotgan asosiy talablardan biri — o‘quvchilarning kreativ fikrlash qobiliyatini rivojlantirishdan iboratdir. Bu borada milliy qadriyatlar va ma’naviy meros muhim o‘rin tutadi [1]. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim bosqichi o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega [2].

Shu boisdan, musiqa darslari orqali o‘quvchilarning ijodkorlik salohiyatini shakllantirish dolzarb pedagogik muammo sifatida qaralmoqda.

Milliy mustaqillik g‘oyalari, xalqning boy intellektual merosi hamda umumbashariy qadriyatlarga tayangan holda, o‘quvchilarning ma’naviy-axloqiy, intellektual va estetik rivojlanishini ta’minlash zarurati ortib bormoqda. Bu jarayonda musiqa san’ati o‘zining kuchli emotsional-ta’sirchan imkoniyatlari bilan ajralib turadi.

Mazkur maqolaning maqsadi — boshlang‘ich sinf musiqa darslarida o‘quvchilarning kreativligini shakllantirishning pedagogik mexanizmlarini ilmiy asoslash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

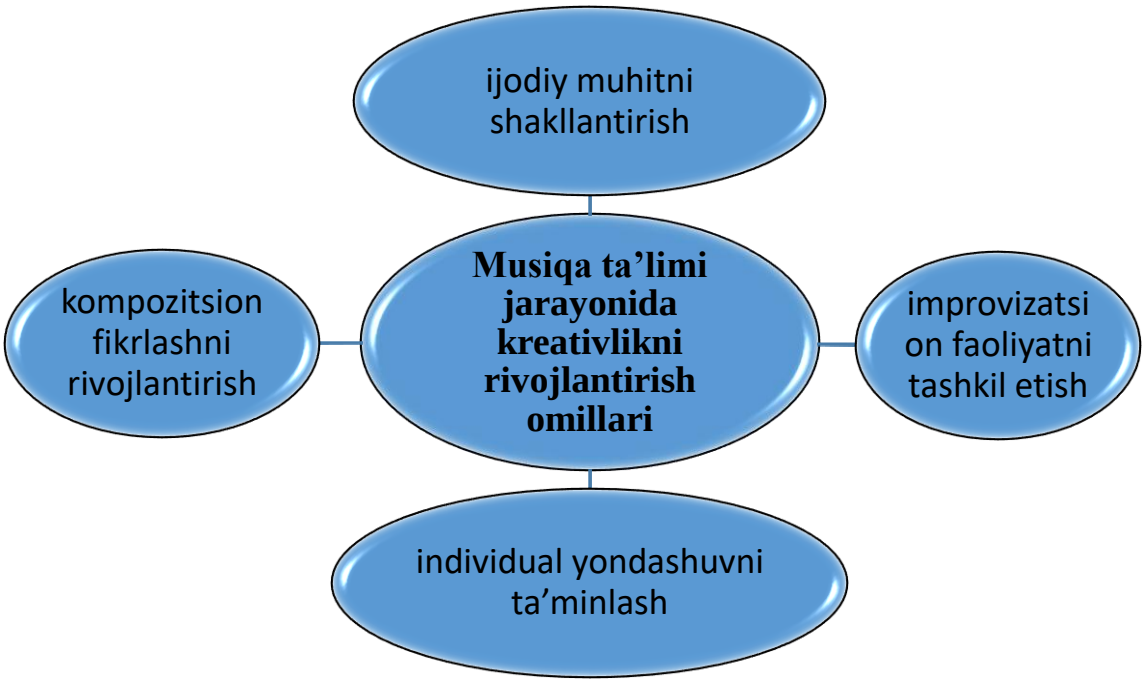
Kreativlik masalasi psixologiya va pedagogika fanlarida keng o‘rganilgan bo‘lib, u shaxsning yangi g‘oyalarni yaratish qobiliyati sifatida talqin etiladi [8].

Tadqiqotchilar kreativlikni rivojlantirishda ta’lim muhitining ahamiyatini alohida ta’kidlaydilar [9].

Pedagogika va psixologiya fanlarida kreativlik masalasi ko‘plab olimlar tomonidan o‘rganilgan. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ijodkorlik — bu shaxsning yangi g‘oyalar yaratish, muammolarga noodatiy yechim topish qobiliyatidir [15].

Vigotskiy fikricha, bolalarda ijodkorlik tasavvur va faoliyat birligi asosida rivojlanadi [10]. Shu bois musiqa ta’limi jarayonida improvizatsiya va ijodiy topshiriqlar muhim ahamiyat kasb etadi [11].

Musiqa ta’limi jarayonida kreativlikni rivojlantirish quyidagi omillarga bog‘liq:

Metodologik jihatdan mazkur tadqiqot quyidagi yondashuvlarga asoslandi:

Tizimli yondashuv – kreativlikni shakllantirishni kompleks jarayon sifatida ko‘rib chiqish;

Faoliyatli yondashuv – o‘quvchilarning amaliy ijodiy faoliyatini markazga qo‘yish;

Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv – har bir o‘quvchining individual xususiyatlarini hisobga olish;

Innovatsion yondashuv – zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash.

Maqolani shakllantiish jarayonida olib borilgan tadqiqotda kuzatish, tahlil, taqqoslash va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi.

Muhokama

Musiqa darslarida kreativlikni shakllantirishda interfaol metodlar samarali hisoblanadi. Jumladan, o‘yin texnologiyalari va guruhli ishlash o‘quvchilarning ijodiy faolligini oshiradi [14].

Improvizatsiya esa o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiruvchi asosiy vositalardan biri bo‘lib, u ijodiy faoliyatning ajralmas qismi hisoblanadi [12].

Individual yondashuv asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni o‘quvchilarning qobiliyatlarini yanada samarali rivojlantirish imkonini beradi [6].

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativlikni shakllantirish murakkab va ko‘p bosqichli jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayonni samarali tashkil etish uchun quyidagi mexanizmlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Ijodiy muhitni shakllantirish-Ijodiy muhit o‘quvchilarning erkin fikrlashi, tashabbus ko‘rsatishi va o‘z imkoniyatlarini namoyon etishiga xizmat qiladi. Musiqa darslarida bunday muhitni yaratish uchun:

- rag‘batlantiruvchi pedagogik muhit;
- xatolardan qo‘rqmaslik muhiti;
- ochiq muloqot tizimi ta’minlanishi lozim.

Improvizatsiya va ijodiy faoliyat-Improvizatsiya o‘quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantiruvchi asosiy vositalardan biridir. U quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- ritmik improvizatsiya;

- vokal improvizatsiya;
- musiqa asboblarida erkin ijro.

Bu jarayon o‘quvchilarda mustaqil fikrlash va tezkor qaror qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Guruhli va hamkorlikdagi faoliyat-Guruhli ishlash metodlari o‘quvchilarning ijtimoiy va ijodiy faolligini oshiradi. Bu jarayonda:

- o‘zaro fikr almashish;
- jamoaviy qaror qabul qilish;
- liderlik ko‘nikmalari rivojlanadi.

Individual yondashuv-Har bir o‘quvchining qobiliyati, qiziqishi va ehtiyojlarini hisobga olish kreativlikni rivojlantirishning muhim shartidir. Individual topshiriqlar, loyihalar va ijodiy mashg‘ulotlar orqali bu jarayon samarali tashkil etiladi.

Ijtimoiylashuv bosqichlari-O‘quvchilarning kreativlik salohiyati ularning ijtimoiylashuv jarayoni bilan chambarchas bog‘liq:

- moslashuv bosqichi;
- individuallashuv bosqichi;
- integratsiya bosqichi;
- ijtimoiy faoliyat bosqichi.

Har bir bosqichda o‘quvchining ijodiy rivojlanishi turlicha namoyon bo‘ladi.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar-Zamonaviy ta’limda quyidagi metodlar samarali hisoblanadi:

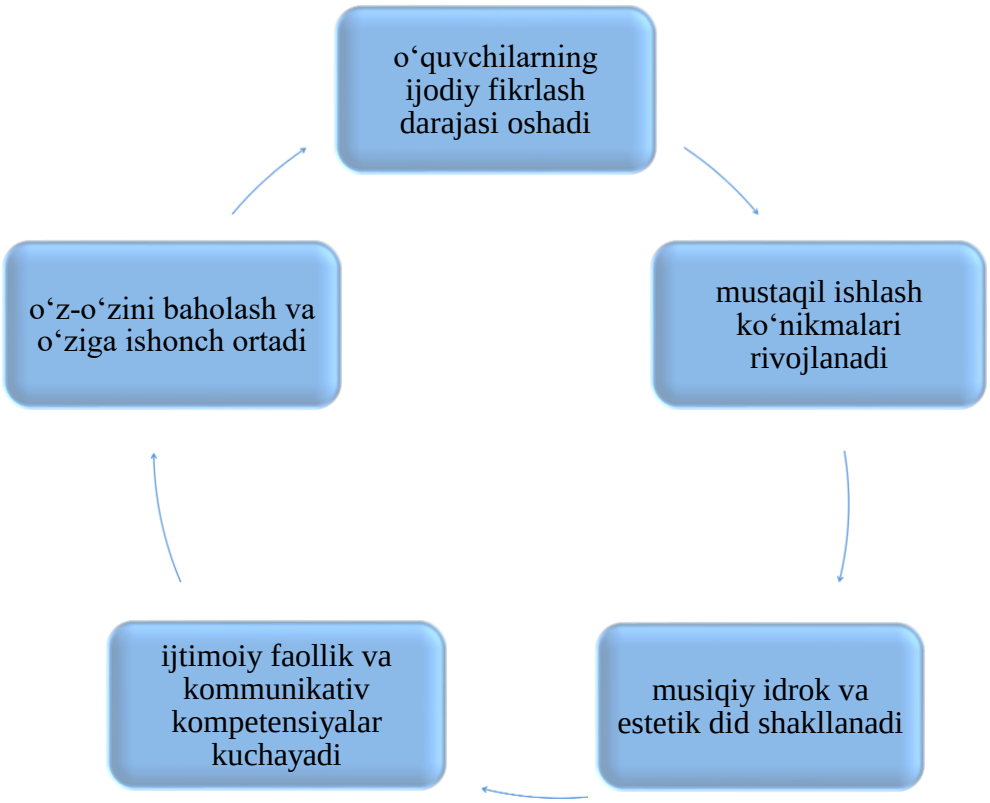
- interfaol metodlar;
- o‘yin texnologiyalari;
- muammoli ta’lim;
- mediativ texnikalar.

Bu metodlar o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va ularni faol ishtirok etishga undaydi.

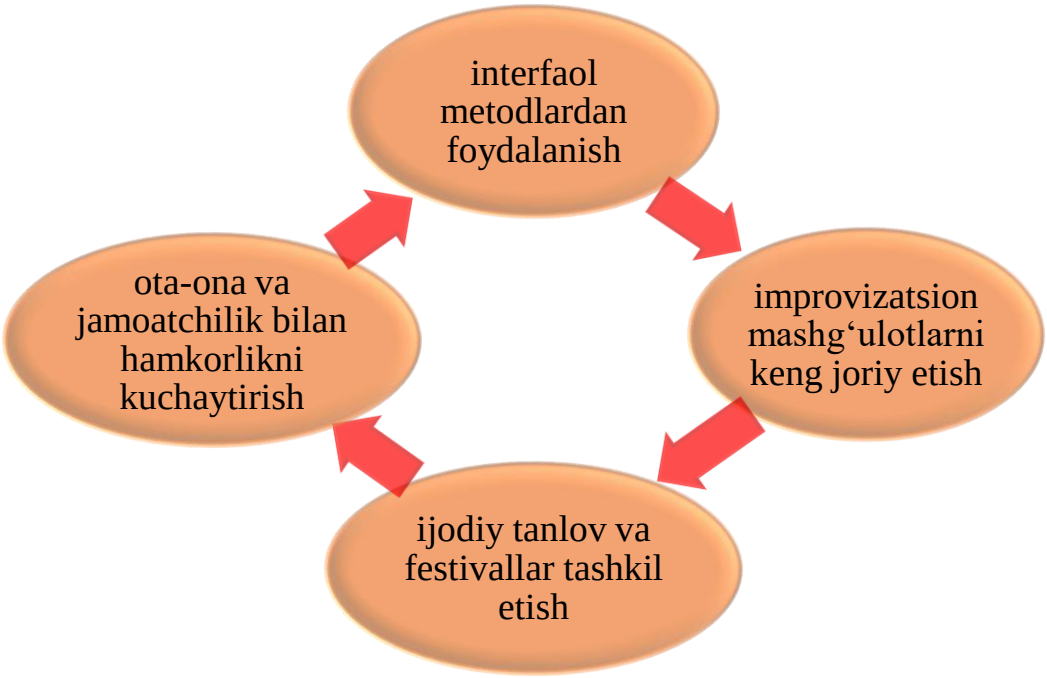
Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, musiqa darslarida interfaol metodlardan foydalanish o‘quvchilarning ijodiy fikrlash darajasini sezilarli darajada oshiradi [5]. Shuningdek, ota-ona va maktab hamkorligi o‘quvchilarning ijodkorlik salohiyatini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi [3].

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, boshlang‘ich sinf musiqa darslarida kreativlikni shakllantirish quyidagi ijobiy natijalarga olib keladi:

Shuningdek, quyidagi amaliy mexanizmlar samaradorligi aniqlandi:

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf musiqa darslarida kreativlikni shakllantirish kompleks yondashuvni talab etadi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash orqali o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini samarali rivojlantirish mumkin [4].

Boshlang‘ich sinf musiqa darslarida o‘quvchilarning kreativligini shakllantirish zamonaviy ta’limning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Ushbu jarayonni samarali tashkil etish uchun pedagogik, psixologik va metodik yondashuvlarning uyg‘unligi talab etiladi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi xulosalarga kelindi:

- Kreativlikni shakllantirish tizimli va bosqichma-bosqich amalga oshirilishi lozim;
- Musiqa darslari ijodkorlikni rivojlantirish uchun eng qulay pedagogik maydon hisoblanadi;
- Interfaol va innovatsion metodlar kreativlikni oshirishda yuqori samaradorlikka ega;

- Individual yondashuv va ijodiy muhit yaratish asosiy omil hisoblanadi;
- O‘quvchilarning mustaqil ijodiy faoliyati kreativlik rivojining muhim ko‘rsatkichidir.

Shunday qilib, musiqa ta’limi jarayonida kreativlikni rivojlantirish nafaqat o‘quvchilarning shaxsiy kamolotiga, balki jamiyatning madaniy va intellektual taraqqiyotiga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008. – 176 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O‘zbekiston, 2017. – 56 b.
3. Davletshin M.G., To‘xtaboyev N. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2010. – 320 b.
4. Qodirov B.R. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Fan, 2012. – 280 b.
5. To‘xtasinov R. Musiqa o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2015. – 240 b.
6. Abdullayeva M. Boshlang‘ich ta’limda ijodkorlikni rivojlantirish metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 200 b.
7. Torrance E.P. Creativity in Education. – New York: Prentice Hall, 1970. – 320 p.
8. Guilford J.P. The Nature of Human Intelligence. – New York: McGraw-Hill, 1967. – 538 p.
9. Runco M.A. Creativity: Theories and Themes. – London: Elsevier, 2007. – 456 p.

10. Vygotsky L.S. Imagination and Creativity in Childhood. – Moscow: Progress, 1987. – 96 p.
11. Asafyev B.V. Musical Form as a Process. – Leningrad: Music, 1971. – 376 p.
12. Kabalevsky D.B. About Music Education. – Moscow: Prosveshchenie, 1982. – 192 p.
13. Sharipova G. Maktabgacha ta’lim muassasalarida musiqa o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Fan, 2016. – 180 b.
14. Rustamova Z. Qo‘shiq o‘rgatishda o‘yin metodlarining ahamiyati // Pedagogik mahorat. – 2020. – №3. – B. 45–49.
15. Nurullayev F.G. Maktabgacha ta’limda musiqa tarbiyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2014. – 150 b.